Statens vegvesen

Landskapsbilde

STORE PROSJEKTER

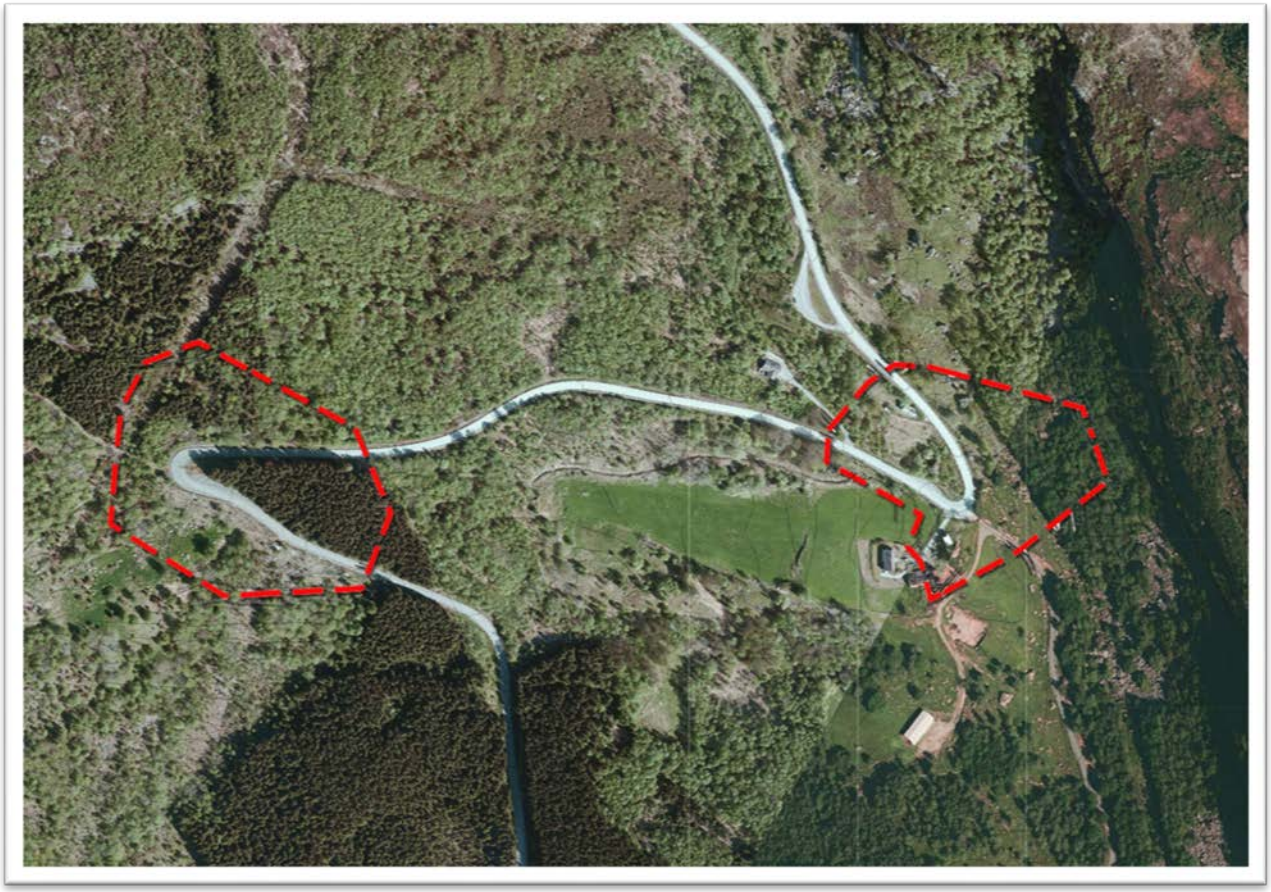

Rv. 13 Ingvaldstadsvingane – Utbedringstiltak
Hjelmeland kommune

Parsell: Rv. 13

Prosjektfase: Reguleringsplan

Dato: Mai 2015

Forord

Statens vegvesen Region vest utarbeider en reguleringsplan for et utbedringstiltak for strekningen på Ingvaldstadsvingane i Hjelmeland kommune.

Denne rapporten, som omhandler deltemaet landskapsbilde, er en del av planarbeidet som blir gjennomført for reguleringsplanen.

«Landskapsverdiene er vesentlige for opplevelser og trivsel, rekreasjon og reiseliv, og dermed også for næringsutvikling.» (Vakre Landskap i Rogaland)

Tiltakshaver og ansvarlig for utredningen er Statens vegvesen Region vest. Utredningen skal bidra til best mulig utforming av vegtiltaket, og gi planmyndighetene grunnlag for å behandle og vedta planene.

Prosjektansvarlig for planarbeidet i Statens vegvesen har vært Simen Auli Staff.

Landskapsarkitekt Katarzyna Skierkowska, Statens vegvesen, har vært ansvarlig for deltema landskapsbilde og universell utforming.

Statens vegvesen Region vest

Mai 2015

Innhold

Forord.....2
1 Innledning og bakgrunn.....4
1.1 Bakgrunn.....4
1.2 Beskrivelse av planområdet.....5
1.3 Mål.....6
2 Omtale og inndeling av planområdet..... 6
3 Konsekvens og avbøtende tiltak 14
3.1 Vurdering av verdi 14
4 Kilder.....17

1 Innledning og bakgrunn

1.1 Bakgrunn

Håndbok 151 om styring av utbyggings, drifts- og vedlikeholdsprosjekt setter krav om omtale av ytre miljø i reguleringsplaner. For både utbyggingsperioden og permanent er det på dette plannivået krav om å vurdere blant annet arkitektur/estetikk, landskapstilpasning og vegetasjonsbruk, nærmiljø og friluftsliv.

Hensikten med denne utredningen er å gi en oversikt over landskapsbildets verdi og sårbarhet innenfor planområdet. Målet er å få fram karakteristiske trekk i landskapet, landskapsestetiske verdier og belyse kapasitet og tålegrense for endringer og inngrep i forhold til de foreslåtte tiltak. Sammen med de andre fagtemaer skal utredningen tjene til en best mulig avveiing mellom ulike interesser ved lokalisering av veganlegg.

Det kan være vanskelige grenseganger mot temaene naturmiljø, kulturmiljø, nærmiljø og friluftsliv.

De *visuelle og estetiske* forhold knyttet til naturlandskapet, vegetasjonen og den landskapsmessige betydningen av disse behandles under tema landskapsbilde. Begrepet omfatter både det åpne natur- og kulturlandskapet og det mer bebygde landskapet.

Artenes betydning i et økologisk perspektiv behandles under tema naturmiljø.

Opplevelsesaspektet knyttet til spesielle geologiske forekomster, flora og fauna behandles under fagtema nærmiljø og friluftsliv.

Som grunnlag for analysen er brukt framgangsmåte, informasjoner og kart:

1) Klassifisering av ulike landskapstyper, der Norge deles inn i landskapsregioner med samlede særtrekk og karakter etter Puschmann.

2) Den Europeiske landskapskonvensjonen ble vedtatt i år 2000, og godkjent i Norge i 2004. Myndighetene forplikter seg herved til å verne, forvalte og planlegge landskap og organisere europeisk samarbeid på disse områdene. Miljøverndepartementet har oppfordret regionale og lokale myndigheter til å følge opp den europeiske landskaps-konvensjonen ved å skaffe seg den nødvendige kunnskap og identifisere de viktige landskapskvalitetene.

3) Håndbok V712 – Konsekvensanalyser, Statens vegvesen.

4) Landskapsanalyse – Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskaps-verdi, Direktoratet for Naturforvaltning.

(Definisjoner, fagbegrepene eller teoretiske vurderingsskjemaer gjentas ikke i vurderingen og kan plukke ut av faglitteraturen som nevnt)

1.2 Beskrivelse av planområdet

Planområdet er del i to deler: Ingvaldstadsvingen (øvre sving) og Hetlandsvingen (nedre sving) og omfatter sammen ca. 650 meter av RV. 13 med omkringliggende arealet. Terrenget på planområdet er svært bratt, med helning mot sørvest.

I nordlige del av Ingvaldsvingen finnes det et forsamlingshus med avkjørsel til RV. 13. I svingen ligger også to avkjørsler til private eiendommer og midt i svingen innkjørsel til Gjessfjellvegen.

Hetlandsvingen ligger i veldig bratt terreng. Fra nord rv. 13 grenser med svær skogkledd skråning. I midten av svingen, på vest siden av vegen finnes dobbelt avkjørsel til beiter. På motsatt side ligger en del av granskog. En avkjørsel til beite ligger også i sør.

Vegen oppleves som trangt og på grunn av en sterk kurvatur med mye skogsareal uoversiktlig.

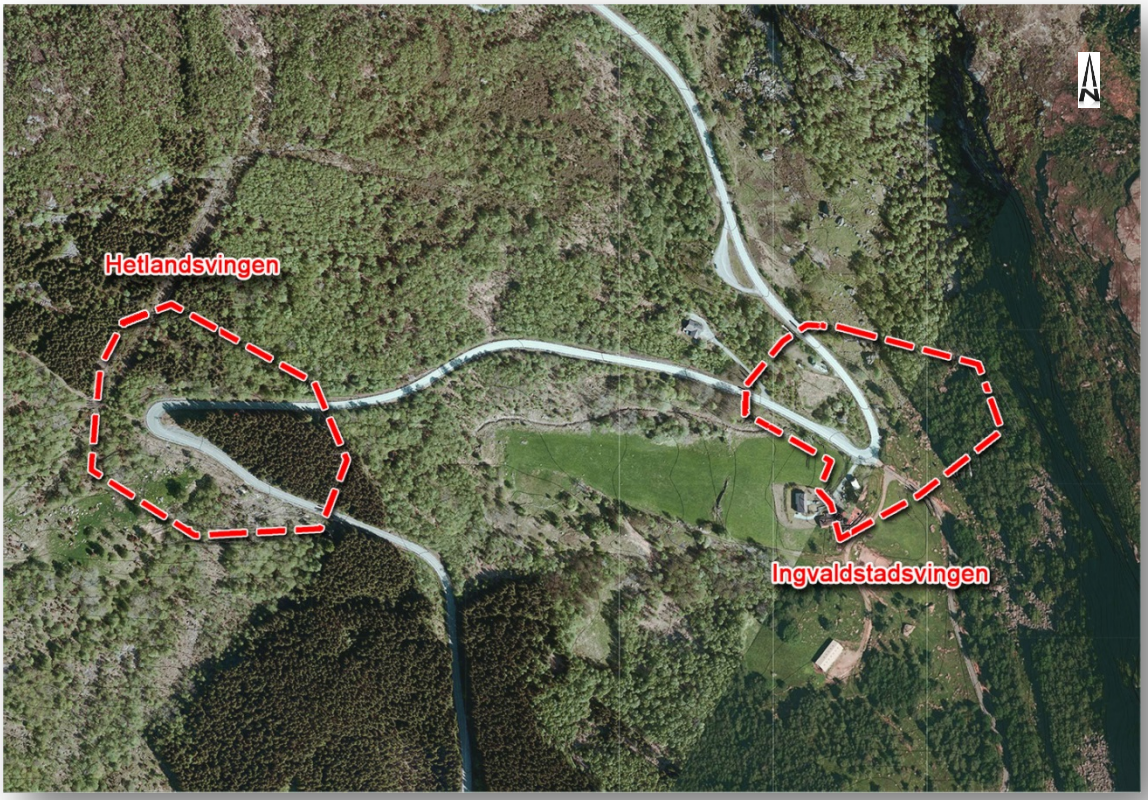

Planområde

1.3 Mål

Hovedmålsetting for prosjektet er å øke tilgjengelighet og trafikksikkerhet for trafikanter ved å utarbeide et utbedringstiltak som skal legge til rette om at større kjøretøy i mindre grad trenger å krysse over i motsatt kjørefelt for å komme gjennom svingene, samtidig som vegens stigningsforhold skal optimaliseres ut fra stedlige forhold. Prosjekt skal følge standarder fra håndbok N 100. Dagens veg beholdes.

Hensikten med rapporten er å gi en oversikt over landskapsbildets verdi og sårbarhet innenfor planområdet. Ut fra vurdering i rapporten, vil man kunne sikre mulig plassering til utvikle svingene. Sammen med de andre fagutredningene, skal denne utredningen tjene til en best mulig avveining mellom ulike interesser ved utforming av veganlegg.

2 Omtale og inndeling av planområdet

2.1 Landskapsregion og temakart

Norge er inndelt i 45 landskapsregioner der landskap i samme region har felles overordnede karaktertrekk. Landskapsregionene deles videre inn i delområder, også kalt landskapsområder. Landskapsområdene er mindre, lokale, avgrensede områder med sammenfallende karaktertrekk, der den romlige opplevelsen avgjør avgrensningen av området. Planområdet ligger innenfor landskapsregion 22.3 – Midtre bygder på Vestlandet, Jøsenfjord som er beskrevet av NIJOS (Norsk institutt for jord- og skogkartlegging).

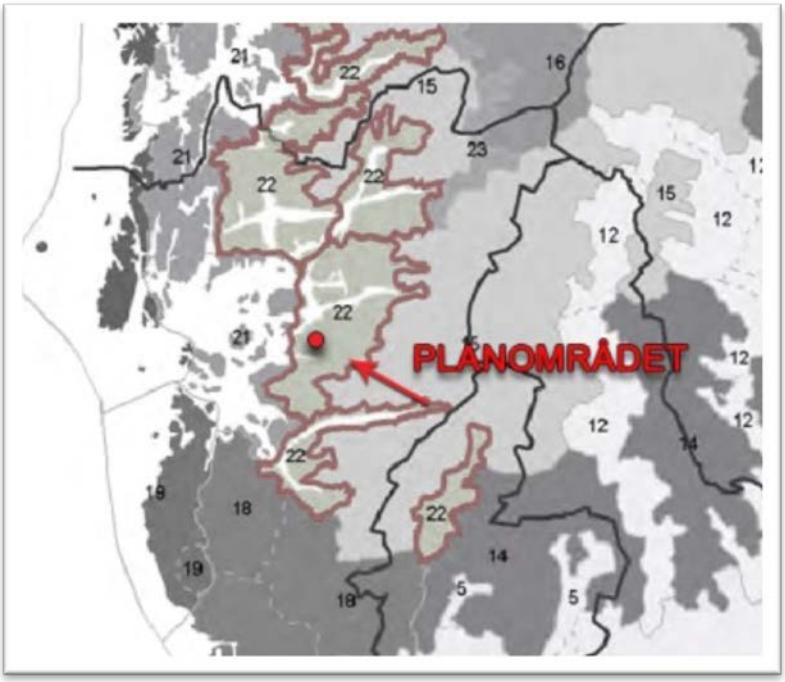

Kart over landskapsregionene i Rogaland (NIJOS)

Karakterike elementer av landskapsregioner:

- skiftende landskapskarakterer og flere ulike landskapstyper

- fargespell og lysverknad vekslende med årstid, lystilhøve og vegetasjonstype. Lys og skygge på grunn av høye fjell.

- vannoverflate med vekslende uttrykk, kontrast vann og land

- oppskåret landflater på grunn av vannerosjon og både storskala og småskala preg,

- vannflater med ulik bredde og lengde gir ulike landskaps rom, mange sund og småfjorder

- store område uten sjøkontakt, myr og lyngheier, høyt landskapet i utvikling mot skog

- og gammelt kulturlandskap.

Dal- og heilandskapet er preget av en veksling mellom vide daldrag med slake morenekledde lier, dype fjordsjøer og nakne, bratte fjellpartier. Landskapet er karakterisert av parallelle og rettlinjede daler i sørvest- og nordøstgående retning. Dal- og heilandskapet er den største og mest mangfoldige regionen i fylket, med et til dels åpent og nakent heilandskap.

Rogaland Fylkeskommune i samarbeid med Stavanger Turistforening utarbeidet en kartlegging og prioritering av landskapsverdiene, med en politisk tilslutning til konklusjonene i arbeidet. Rapporten «Vakre landskap i Rogaland» deler landskapet inn i landskapsregioner etter NIJOS sitt nasjonale referansesystem for landskap og beskriver det karakteristiske for hver landskapsregion. Planområdet er en del av det vakre landskapet – Hetlandsvatnet.

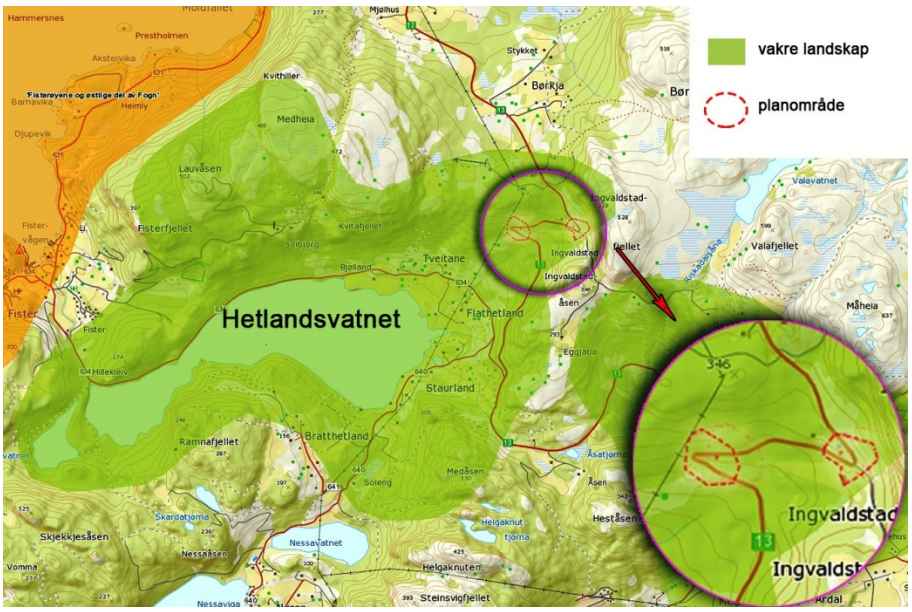

Kart vakre landskap i Rogaland (Temakart Rogaland)

Harmonien og særpreget i det slake jordbrukslandskapet langs bredden av Hetlandsvatnet er det dominerende inntrykket i det vide landskapsrommet som ligger i stor kontrast til Lauvåsen. Denne reiser seg som en rygg og vegg over bygda. Hetlandsvatnet utgjør det meste av flaten i dalrommet og tilfører området dynamikk. En blanding av lauv- og barskog som større sammenhengende flater og som innslag i jordbrukslandskapet gir fin variasjon mot de åpne jordbruksmarkene. Varierende terrengformasjoner med avrundede og myke linjedrag forsterker det varierte og harmoniske inntrykket.

Hetlandsvatnet. Hetlandsbygda. I bakgrunnen Lauvåsen. (Vakre landskap i Rogaland, 2009)

2.2 Landskapsform/terrengform

«*Landskapskarakter er et konsentrert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlig og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap.*» (Framgangsmåte Landskapsanalyse)

Med landskapsform menes de overordnede formene i landskapet, mens terrengform brukes om de mindre formene i landskapet.

Planområdet består av to svinger med omkringliggende arealet. Hele terrenget er veldig bratt og heller ned mot sørvest. Fra begge to svingene man får utrolig fint utsikt mot landskap omkring i de åpne arealer med aktiv landbruk og først og fremst de flate dalbunnene med fulldyrket, intensivt jordbruk og bosetting rundt Hetlandsvatnet. Rundt Ingvaldsvingane er det påvist noen kulturminner etter temakart Rogaland.

Utsikt fra Ingvladstadsvingen

Utsikt fra Hetlandsvingen

Øvre sving – Ingvaldstadsvingen

I nordvest av Ingvaldstadsvingen ligger et forsamlingshus. På motsatt side stiger opp kuperte, gammelt kulturlandskap. Det består av beite med gamle steingjerde, styvingstre og flere, store steinblokker. Det finnes bekkeløpet nesten i midten av svingen som krysser Rv.13 i øst-vest retning. En bakgrunn for dette landskapsrommet er Ingvaldstadfjellet (528 moh) som strekker seg langs veien øst fra planområdet. I svingen ligger to avkjørsler til private eiendommer og midt i svingen innkjørsel til Gjessfjellvegen. Mellom gårdstun og Gjessfjellvegen ligger i tillegg bakke. Sørvest fra vegen ligger fulldyrka jord med bit a litt roligere helning.

Ingvaldstadsvingen. Dagens veg. Retning fra nordvest (Google)

Nedre sving – Hetlandsvingen

Svingen ligger i veldig bratt terreng. Veien grenser stort sett med skog men i sørvest nedenfor vegen ligger gamle kulturlandskap preget av beite. I nord fra Rv. 13 finnes svær skogkledd skråning med en lav steinmur i bunnen. I midten av svingen, på vest siden av vegen er dobbelt avkjørsel til beiter. Videre vegen går ned mot sørøst. Tilstøtende området på vest siden av vegen – beite, faller ned en bratt skråning. Det finnes gamle trær og flere steinblokker. Til slutt, i sørvest er en til avkjørsel til ovennevnte beite. På øst side av svingen ligger en del av barskog med helning mot sørvest.

Hetlandsvingen. Dagens veg. Retning fra øst (Google)

2.3 Vegetasjon

Vegetasjonsmønster er definert som det mønsteret som avtegner seg der høy vegetasjon møter åpne, bratte arealer. Planområdet er preget stort sett av store skogområder og beitemark. Skogspreget er betydelig og her er det også varierende innslag av blanding- og barskog. Langs strekningen finnes bl.a.: gran, bjørk, eik, ask.

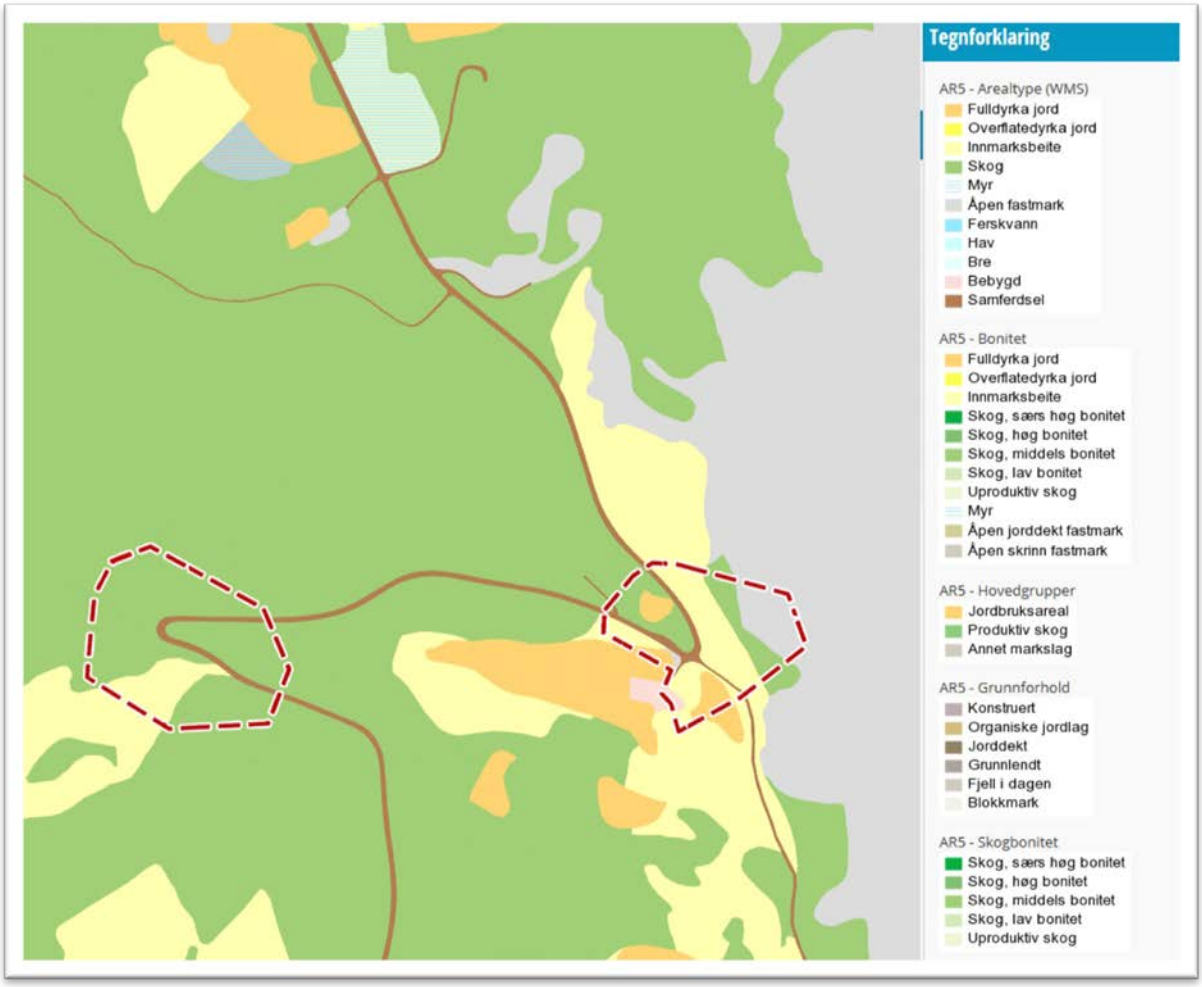

Arealbonitet, skog & landskap

Rundt Ingvaldstadsvingen består stort sett av beitemark med gamle trær hvor dominerer bjørk. Det finnes et par stykk av styvingstre (ask). Gamle, mosegrodde styvingstre er viktige elementer av det tradisjonelle norske kulturlandskapet. Vinterforet til sau og geit ble supplert med grener av løvtre. Et bearbeidet tre ble kalt en styving eller et styvingstre. De kan innta trolske former.

Eksempel av styvingstrær rundt Ingvaldstadsvingen

Ingvaldsvingane. Kulturlandskap med gamle trær, steingjerde og bekk.

På skråningen i Heltalndsvingen, i nord av Rv.13 finnes blandingsskog med et par av gamle tre. En som skiller seg ut er stor eik som er i nordvest. Det er også eldre tre på beiteområde som ligger nedenfor vegen. Øst del av planområdet rundt Heltalndsvingen består av innplantet barskog. Også her rundt Hetlandsvingen hoved treslag er bjørk.

Hetlandsvingen. Beite. På høyre – gruppe av gamle trær, venstre – utsikt fra avkjørsel i sør.

Hetlandsvingen. Beite. På høyre – skråning med blandingsskog, steinmur i nord og barskog i sør av vegen. På venstre – gammel eik, på skråning.

3 Konsekvens og avbøtende tiltak

3.1 Vurdering av verdi

Med utgangspunkt i registreringene og definerte verdikriterier (ser kilde) er planområdet verdivurdert. Fastsettelse for landskapsbildets verdi er gjort ut fra en faglig vurdering av landskapets karakteriske trekk og estetiske kvaliteter.

Landskapsbildet i planområdet har samla sett **middels til stor verdi**. Landskapsområdet har stort sett jevnt gode landskapskvaliteter med god variasjon i en helhetlig ramme.

Planområdet er en del av Vakre landskap i Rogaland. I planområdet finnes det variasjon, mangfold og sammenheng mellom skoglandskap, landbruk, gamle kulturlandskap og gårdsbruk. Området er godt lesbart og har en regional identitet og særpreg. Planarealet er i sin helhet i en middels god tilstand. Det er ingen store tekniske inngrep som virker forstyrrende i landskapsrommet.

Reiseopplevelse.

Til tross for den fantastiske utsikten reiseopplevelse er litt komplisert på grunn av den trange veg og vanskelig terreng rundt svingene.

3.2 Omfang av sårbarhet og virkning av tiltak

Det er målsetting for vegprosjektet at vegen skal inngå som en naturlig del an landskapet, tilpasset landskapets form og skala. Sårbarhet defineres som prognoser på omfang av tiltaket, synligheten og muligheter for å lege sårene.

Ny svingene følger stort sett eksisterende veg trasé, men de blir breiere enn dagens veg. Det blir middels til store nye inngrep i landskapet på grunn av utvidelsen, som følger terrenget. Synlig inngrep økes i forhold til dagens situasjon på grunn av stor fjellskjæring og utfylling. Begge to svingene krever svær fjellskjæring og i resultat høye støttemurer. Samtidig i vest fra Hetlandsvingen er planlagt stor fylling over dagens beite. Spesiell sårbar i denne betraktningen er kulturlandskap i sør av Ingvaldstadvingen. Ny planlagt veg går direkte gjennom dette området. Det betyr at en del av gammelt kulturlandskapet vil forsvinne.

Planområdet er bratt og vegen bryter med terrengformer. Tiltaket har stort sett en visuell forankring i landskapet men dimensjonering av veien vil endre totalinntrykket i forhold av dagens situasjon. Omfang og innvirkning av tiltakets utforming og konstruksjon mot landskapsbilde underordner seg landskapets hovedrom. Reiseopplevelsen vil forbedre seg i

tilknytting til økt trygghet. Deler av tiltaket berører tilstøtende arealet og vil kunne medfører avbøtende tiltak. Inngrepet i landskapsbilde vurderes samlet **middels** konsekvens.

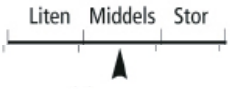

3.3 Avbøtende tiltak

I et sårbart landskap er det viktig gjennom valg av standard og detaljplanlegging å legge til rette for løsninger som i størst mulig grad demper inngrepene i landskapet.

Aktuelle tiltak er:

Optimalisere traséen og skråningsutslag med tanke på best mulig terreng- og landskapstilpasning for å ivareta biologisk mangfold, estetikk og gi anlegget en flott og sikker reiseopplevelse.

Under anleggsarbeidet bør det være fokus på å unngå inngrep utover de arealer der inngrepene er uunngåelige. Avgrensing av anleggsområde og ivaretaking av mest mulig eksisterende vegetasjon er en avgjørende faktor for konsekvensene av anlegget.

Vurdere midlertidige riggområder, massedeponier og massetak.

Gjennomføre en grøntfaglig vurdering og kartlegging av vegetasjon som kan blir berørt.
Hogging av skog må legges utenom hekketiden for å redusere konsekvensene for fuglelivet.

Gjennomføre en «grønn time» mellom alle deltagerne under utbyggingen innen byggestartfasen og forklare landskapsarkitektoniske sanser.

Ta spesiell vare på elementer av gammelt kulturlandskapet – steingjerde, styvningstrær.

Bevare mest mulig av gamle trær.

I sidebratt terreng vil fjellskjæring ofte gi det minste inngrepet arealmessig, men fjellskjæringene vil i stor grad skille seg fra omgivelsene og vil for alltid bli et sår i landskapet. Som regel skiller jordskråningene seg mindre fra omgivelsene enn fjellskjæringene. Det skyldes både at jordskråningenes helningsvinkel er mer tilpasset terrenget, og større muligheter til å etablere naturlig vegetasjon som vil formidle overgangen til omgivelsene i farge og overflatestruktur på en naturlig måte. I sidebratt terreng kan det være en fordel å legge vegen lett i terrenget med lav fjellskjæring og høy fylling. Der hellingen på dalsiden er nesten like bratt eller brattere enn en fyllingsskråning, kan vegen legges på en murkonstruksjon. Ved slakere helling kan fyllinger benyttes.

Fjellskjæringene kan sprenges med ulike hellingsvinkler. Vanlige hellingsvinkler er 3,5/1 og 10/1.

Fjellskjæringer lavere enn 4 m for tofeltsveger vil som regel ikke være skjemmende hvis de utgjør mindre enn 2/3 av vegstrekningen.

Fjellskjæringer med jordskråning opp mot fjellskjæringen vil ikke være skjemmende hvis de er lavere enn 6 m inklusiv jordskråning for to felts. Synlig fjell bør ikke være høyere enn 4 m for to felt. En eventuell jordskråning opp mot fjellet bør ikke være mer enn 1/3 av den totale høyden (maks. 2 m høy for to felt).

Fjellskjæringer som er kortere enn 15 m målt langs vegen kan være høyere.

En total fjellskjærings- og fyllingshøyde som er mindre enn 15 m ikke vil være skjemmende hvis høyden på synlig fjell i fjellskjæringen er mindre enn 5 m.

Avslutning av skjæring- og skråningsområder bør gis en myk overgang mot eksisterende terreng. Fjerne knauser og hauger slik at de ikke blir «liggende».

Jordskjæring med maks helning 1:2.

Natursteinmur benyttes ved skjæring.

Karakteristisk for planområdet er mange store, åpne landskapsrommene som består av dyrket mark. For at vegen skal ha forankring i landskapet, er det viktig at man forsøker å lokalisere den inn mot kantene. Hele veganlegget bør tilpasses terrenget og kulturlandskapet ved at fyllinger og skråninger får en flat helningsprofil, maks 1:8, som lett kan vedlikeholdes og dyrkes videre.

I natur- og skogsområder bør revegetering av sidearealer ha en økologisk tilnærming. Det går ut på at man bruker stedegne jordmasser til å frø seg selv med frø eller planterester som allerede finnes i jorda langs vegkanten. Vegetasjon skal i størst mulig grad tilbakeføres til opprinnelig uttrykk. Sidearealer skal revegeteres så tidlig som mulig i anleggsfasen. Anlegget bør gis en grønn utforming med bevisst beplanting. I tillegg bør beplantingen være stedtilpasset.

Terreng og bygningsmessige konstruksjoner må utformes med utgangspunkt i omgivelsenes karakter. Det vil si at det gis en formmessig forankring i eksisterende landskapsform. Konstruksjoner som kulverter og lignende formes bevisst ut fra en formmessig idé som kan fremstå som et positivt bidrag til landskapsbildet.

Universell utforming, belysning, materialvalg og formgiving er et arkitektonisk virkemiddel for å skape et lett lesbart, enhetlig og godt anlegg.

4 Kilder

Nettbaserte kilder

Temakart Rogaland: http://www.temakart-rogaland.no/default.aspx?gui=1&lang=3

Landskapsregioner – Skog og Landskap

http://www.skogoglandskap.no/kart/landskapsregioner

Miljødirektorat

http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Kulturlandskap/

Wikipedia

http://no.wikipedia.org/wiki/Styving

Skriftlige kilder

Statens vegvesen, Konsekvensanalyser, Håndbok V712

Direktoratet fot Naturforvaltning, Landskapsanalyse, Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi,

Oskar Puschmann, Nasjonalt referansesystem for Landskap, Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner,

Rogaland Fylkeskommune og Stavanger Turistforening, Vakre landskap i Rogaland, 2009